

Varför? — Ungas skäl att använda alkohol, cannabis och psykedelika

För att få en bättre förståelse för ungas användning av substanser är det av intresse att fråga om deras motiv till användningen. Forskning kring motiv till att använda substanser bygger på antagandet att människor använder substanser för att uppnå ett visst resultat ^[1, 2]. Det bygger också på antagandet att beteendet motiveras av olika behov eller fyller olika funktioner, och att specifika motiv är förknippade med ett mönster av bakomliggande faktorer.

Det har bland annat argumenterats för att motiv spelar en avgörande roll för både dryckesvanor och cannabisanvändning ^[3-5]. Studier har också visat att motiv är olika för olika substanser ^[1, 6]. Genom att identifiera motiv till substansanvändning kan kunskapen användas för att utforma preventionsinsatser.

De vanligaste motiven bland unga till att dricka alkohol är dels sociala, till exempel för att fester blir roligare, dels förstärkande av positiva känslor ^[7, 8]. Ett framträdande motiv för användning av cannabis och olika typer av psykedelika har

visat sig vara för att känna sig mer kreativ, unik eller kunna se saker på nytt sätt. Även motiv som förstärker känslor nämns som motiv för cannabis och psykedelika ^[1, 9, 10].

Syftet med den här rapporten är att få en överblick av vilka motiv svenska ungdomar (15-18 år) uppger för att använda alkohol, cannabis och psykedelika samt hur de eventuellt skiljer sig mellan de olika substanserna. För att ta reda på det fick ungdomarna ta ställning till sex påståenden som fångar in olika dimensioner av motiv till substansanvändning (se ruta).

Ungdomarna fick frågan: "Nedan listas några anledningar till varför en del personer dricker alkohol alternativt använt/provat hasch eller marijuana alternativt använt/provat psykedelika. Ange hur ofta de stämmer in på dig". Eleven fick uppge hur väl påståendet stämde in på dem på en skala från 0 ("aldrig") till 6 ("alltid").

Förstärkande. För att förstärka positiva känslor (t ex för att jag gillar känslan, att det är kul eller för att känna ett rus).

Sociala. Av sociala skäl (t ex för att bli mer social eller för att fester blir roligare).

Oro. Det hjälper mig hantera nervositet, oro eller ångest eller att slappna av.

Nedstämdhet. Det hjälper mig att hantera känslor av nedstämdhet (t ex om jag känner mig deppig/nere eller inte kan sluta älta saker).

Konformitet. För att inte känna mig utanför (t ex för att passa in i en grupp jag gillar eller för att bli omtyckt).

Sinnesutvidgande. Det vidgar mina sinnen (t ex jag känner mig mer kreativ, unik eller kan se på saker på ett nytt sätt).

Resultat

Motivet att förstärka positiva känslor var det mest angivna för respektive substans. Det motiv som angavs minst för samtliga substanser var att använda en substans för att inte känna sig utanför (konformitet).

Motiven att använda substanser för att hantera känslor av oro och nedstämdhet samt sinnesutvidgande motiv var vanligast vad gäller psykedelika och minst vanligt vad gäller alkohol. För alkoholanvändning angavs sociala skäl lika mycket som förstärkande skäl. Övriga motiv till att dricka alkohol var betydligt mer ovanliga (figur 1).

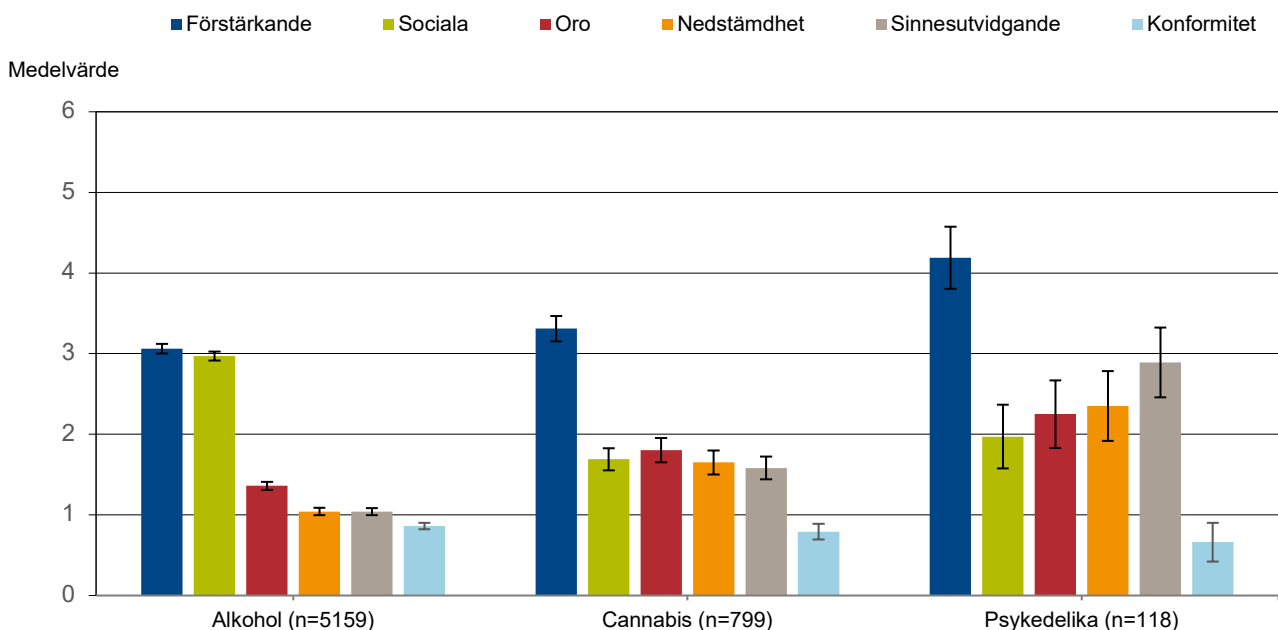
Skillnaderna mellan män och kvinnor vad gäller motiv var små bland alkohol- och cannabisanvändare och lite större vad gäller psykedelika. Genomgående var det något vanligare att kvinnor jämfört med män uppgav att de använt alkohol/cannabis/psykedelika för att hantera känslor av oro och nedstämdhet (ej i figur).

Avslutande kommentarer

De vanligaste anledningarna bland unga till att dricka alkohol, använda cannabis eller använda psykedelika var så kallat förstärkande av positiva känslor; för att man gillar känslan, att det är kul eller för att känna ett rus. Det överensstämmer med tidigare studier, särskilt vad gäller alkohol [1, 8, 9].

Vad gäller motiv till att dricka alkohol var det ungefär lika vanligt att dricka för att förstärka positiva känslor som att dricka på grund av sociala skäl, det vill säga för att bli mer social eller för att fester blir roligare. Tidigare studier har visat på att dessa två motiv hänger nära samman när det kommer till alkohol, medan de framstår som två separata kategorier för tex cannabisanvändning [1].

När det gäller användning av psykedelika framkommer även sinnesutvidgande motiv, som att känna sig mer kreativ, unik eller att kunna se på världen ur ett nytt perspektiv. Även detta har tidigare studier visat [9].

Figur 1. Motiv för att använda alkohol, cannabis och psykedelika. Medelvärde. Årskurs 9 och gymnasiet år 2. 2024

Att använda substanser för att hantera känslor av oro och av nedstämdhet uppges i relativt liten utsträckning vad gäller alkohol, ett mönster som återfinns i tidigare studier ^[8]. Detta var heller inte framträdande vad gäller cannabis. Det var dock något mer vanligt att ange det som skäl till att använda psykedelika. Det var generellt något vanligare bland kvinnor jämfört med män att uppge hantering av oro och nedstämdhet som motiv till att använda substanser. En studie på svenska ungdomar noterade också att det var vanligare bland kvinnor än män att dricka för att hantera känslor av nedstämdhet, samt att det var associerat med en högre frekvens av berusningsdrickande (Sjödén et al., 2021). Även sociala eller förstärkande skäl har visat sig vara relaterat med en högre frekvens av användning av både alkohol och cannabis ^[8, 11].

Det motiv som uppgavs i minst utsträckning var att använda en substans på grund av konformitetsskäl, som att inte vilja känna sig utanför eller för att bli omtyckt. Detta stämmer in på tidigare studier, som dessutom visar att konsumtionen är lägre bland de som använder alkohol och cannabis på grund av konformitetsskäl ^[12, 13].

Studier som denna som undersöker motiv till användning av mer än en substans på ett representativt urval av ungdomar är ovanliga och möjliggör en jämförelse mellan substanserna. Viktigt att komma ihåg är att de som använder cannabis eller psykedelika i denna studie utgör en liten och mer selektiv grupp jämfört med den förhållandevis stora grupp elever som använder alkohol.

Överlag tycks svenska ungdomar använda substanser främst i syfte att uppnå något positivt snarare än för att undvika negativa känslor. Det är särskilt tydligt när det

gäller alkohol, där motiven ofta handlar om sociala skäl eller att förstärka positiva känslor. När det gäller cannabis och psykedelika är motiven mer varierade och inkluderar i högre grad skäl för att hantera känslor av oro och nedstämdhet. Vidare används psykedelika i hög utsträckning för dess sinnesutvidgande effekter. Denna skillnad i användningsmotiv kan öka vår förståelse för ungas substansanvändning. Det kan ha betydelse för hur förebyggande insatser och interventioner bör utformas.

Data och metod

Den här rapporteringen baseras på data från CAN:s nationella skolundersökning, som genomförs årligen i årskurs 9 och gymnasiet år 2. Syftet med undersökningen är att redovisa ungas erfarenheter av bland annat alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar ^[14].

Det finns olika mått som används för att mäta motiv till substansanvändning. Två ofta använda och validerade mått är för alkohol the Modified Drinking Motives Questionnaire (MDMQ-R) och för cannabis the Marijuana Motives Measure (MMM) ^[1, 4]. Även motiv till användning av psykedelika har tolkats genom dessa modeller ^[9].

I CAN:s nationella skolundersökning 2024 inkluderades en sexfaktorsmodell som kombinerade dessa två modeller till en, i enlighet med den modell som presenterats av Bartel et al ^[15].

För varje påstående kunde respondenten få ett värde mellan 0-6. Vi beräknade ett medelvärde med 95% konfidensintervall för varje separat påstående och substans. I beräkningar ingår endast de som använt respektive substans.

Författare: Siri Thor och Isabella Gripe

URN: urn:nbn:se:can-2025-5

Publicerat: 2025-09-04

Citera gärna som: Thor S & Gripe I (2025). Varför? — Ungas skäl att använda alkohol, cannabis och psykedelika. Kortfakta 07. Stockholm: Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Referenser

1. Simons, J., et al., *Validating a five-factor marijuana motives measure: Relations with use, problems, and alcohol motives*. Journal of counseling psychology., 1998. 45(3): p. 265-273.
2. Cooper, M.L., *Motivations for alcohol use among adolescents: Development and validation of a four-factor model*. Psychological Assessment, 1994. 6(2): p. 117-128.
3. Kuntsche, E., et al., *Why do young people drink? A review of drinking motives*. Clin Psychol Rev, 2005. 25(7): p. 841-61.
4. Grant, V.V., et al., *Psychometric evaluation of the five-factor Modified Drinking Motives Questionnaire--Revised in undergraduates*. Addict Behav, 2007. 32(11): p. 2611-32.
5. Chowdhury, N., et al., *Examination of the Association Among Personality Traits, Anxiety Sensitivity, and Cannabis Use Motives in a Community Sample*. Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 2016. 38(3): p. 373-380.
6. Arterberry, B.J., et al., *Alcohol and cannabis motives: Differences in daily motive endorsement on alcohol, cannabis, and alcohol/cannabis co-use days in a cannabis-using sample*. Addict Res Theory, 2021. 29(2): p. 111-116.
7. Kuntsche, E., et al., *Drinking motives and links to alcohol use in 13 European countries*. J Stud Alcohol Drugs, 2014. 75(3): p. 428-37.
8. Sjödin, L., et al., *Drinking motives and their associations with alcohol use among adolescents in Sweden*. Nordisk Alkohol Nark, 2021. 38(3): p. 256-269.
9. Basedow, L.A. and S. Kuitunen-Paul, *Motives for the use of serotonergic psychedelics: A systematic review*. Drug Alcohol Rev, 2022. 41(6): p. 1391-1403.
10. Lake, S. and P. Lucas, *Co-use of psychedelics with other substances: Findings from the global psychedelic survey*. J Psychopharmacol, 2025. 39(5): p. 453-462.
11. Zvolensky, M.J., et al., *Marijuana use motives: A confirmatory test and evaluation among young adult marijuana users*. Addict Behav, 2007. 32(12): p. 3122-30.
12. Loose, T., D. Acier, and G. El-Baalbaki, *Drinking motives as mediators between personality traits and alcohol use among young French people*. Personality and Individual Differences, 2018. 134: p. 268-274.
13. Lee, C.M., et al., *Development and preliminary validation of a comprehensive marijuana motives questionnaire*. J Stud Alcohol Drugs, 2009. 70(2): p. 279-87.
14. Selling, L.r., et al., *CAN:s nationella skolundersökning 2024*. 2024: Stockholm.
15. Bartel, S., et al., *Development of Brief Alcohol and Cannabis Motives Measures: Psychometric Evaluation Using Expert Feedback and Longitudinal Methods*. Cannabis, 2023. 6(1): p. 34-49.